

*Шотова-Ніколенко Г. В.,**кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов
Одеського державного екологічного університету*

ПОЕЗІЯ ДЖ.Г. БАЙРОНА: ОНОМАСТИЧНІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Анотація. У статті розглянуто частотність, функціональне навантаження, особливості вживання власних назв у поезіях Дж.Г. Байрона. Оповита романтико-героїчним серпанком, онімна лексика моделює відповідний час і простір, стаючи потужним стилістичним засобом, що акумулює творчий задум митця.

Ключові слова: особливості вживання власних назв, онімна лексика, потужний стилістичний засіб, творчий задум митця.

Постановка проблеми. Пропріальна лексика в художньому творі – складова частина ланки однієї лексичної системи, що створена митцем для реалізації свого творчого задуму. Будучи «посилиючим фактором художнього письма, власні назви різних розрядів пов'язані з двома основними важелями онімного простору (хронотопією й антропонімією) найрізноманітнішими зв'язками – від чітко встановлених, яскравих, зримих до стишених, завуальованих» [1, с. 157]. Тому дослідження онімного простору певного твору, аналіз функціонування в ньому онімів, що виступають яскравими, вагомо-потужними прикметами авторського ідіостилу, є дуже важливим для розуміння унікальної мовної картини, створеної творчою уявою митця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження в галузі ономастики, які були започатковані вченими-ономастами В.М. Михайловим, Ю.О. Карпенком, О.В. Суперанською, В.А. Кухаренко, завжди будуть мати наукову актуальність, новизну й перспективність; за влучними словами В.М. Калінкіна [2, с. 81], вивчення власних назв є невичерпним у безмежному морі світової літератури.

Загальновідома фраза В.В. Виноградова: «Мова драматурга, мова лірика, мова новеліста чи романіста – різні за своєю семантичною будовою, стилістичними завданнями, за своїми конструктивними принципами. Ці відмінності значною мірою залежать від специфічних властивостей різних жанрів словесно-художньої творчості й різних типів художньої мови» [3, с. 21]. Ця фраза започаткувала нове й цікаве наукове завдання для вчених-ономастів і стала своєрідним поштовхом для розгляду особливостей функціонування пропріальної лексики в різних літературних жанрах, що досліджувалася в свій час В.П. Григор'євим, Т.В. Немировською, О.І. Фояковою, Ю.О. Карпенко, М.Р. Мельник.

Т.В. Немировська у статті «Некоторые проблемы литературной ономастики» запропонувала схему поділу літературної онімії за родами та жанрами художнього твору: 1) онімія поезії, або поетична ономастика, – лірика, поеми, балади; 2) онімія художньої прози, або художня ономастика, – оповідання, повісті, романи; 3) онімія драматургії, або драматична ономастика, – комедії, драми, трагедії [4, с. 112–113].

Щодо типології поетичної онімії, Ю.О. Карпенко наголошує на ліричному принципі (образність власних назв, їх фонетична інструментовка), епічному принципі (вагомість власних назв, їх пряме, а не образне вживання), гумористичному

принципі (сполучення несполучуваного, настанова на сміх) [5, с. 102–103], а також говорить «про ліричний (мінливий і барвистий, як райдуга) чи епічний (потужний і вагомий, як вежа) принципи добору й використання власних назв» [6, с. 19].

У посібнику О.І. Фоякової «Власна назва в художньому тексті», що широко відомий в ономастичних колах, дослідниця розглядає поетичну творчість як таку, що являє собою максимальну свободу пошуку, принципів ім'яжитку й способів його перетворення: свободу асоціативного зближення й зіставлення, породження нової форми й значення в контексті, пошуку нових способів включення в контекст, створення смислової багатоплановості й дифузності художньої семантики власної назви. У поетичному тексті онім завжди зазнає певної трансформації залежно від цільової установки автора, він здатен сфокусувати увагу читача як ніякий інший засіб лексичної номінації, бо коло його конотацій незвичайно широке [7, с. 81].

Отже, об'єктом нашого дослідження є онімія поетичних творів Дж.Г. Байрона, предметом – функціонально-стилістична специфіка онімів в аналізованих поезіях, завданням – аналіз ономастичного наповнення цих творів.

Мета статті – опис антропонімічного та топонімічного наповнення сатиричної поеми «Беппо», що налічує 76 онімів різних розрядів, з'ясування функцій онімів, їх варіативності, окреслення території, що є об'єктом зображення в цьому творі, а також спроба встановити місце й функції міфологічної та космічної онімії в ліричних віршах Дж.Г. Байрона за збіркою «Selections from Byron» (Progress Publishers, Moscow, 1973) [8], де ми зафіксували 20 міфонімів і 6 космонімів, а також 26 контекстуальних заміників власних назв, тобто перифраз.

У роботі запроваджено описовий метод і його основні прийоми: спостереження, інтерпретація, узагальнення; застосовано базовий для вивчення літературно-художньої ономастики функціонально-стилістичний метод, який передбачає широке залучення контекстуального аналізу. Використання статистичного методу допомагає узагальнити отримані в ході системного аналізу відомості, увиразнити їх достовірність.

Виклад основного матеріалу. Джордж Гордон Байрон (1788–1824 рр.), один із найяскравіших і унікальних представників англійського романтизму XIX століття, дуже широко використав онімну лексику у своїх романтичних творах, переважно антропонімічного, топонімічного та міфологічного характеру, але звертався й до назв зоряного неба.

Динамічний характер семантики онімів, їхня властивість акумулювати всі форми інформації, що стосується названих об'єктів, зробили їх надзвичайно привабливим засобом образності, особливо в поезії [9, с. 222], адже вони створюють стислі метафоричні контексти [7, с. 77]. Велике значення власних назв у створенні художнього часопростору, притаманного в тій чи іншій формі всім літературним творам, загальновідоме. У поезії воно особливо зростає: і лаконічніше, і точніше [10, с. 19].

По волі автора власна назва може суттєво змінювати свою функцію, називаючи не той або не зовсім той об'єкт, який закріплений за назвою носіями мови. Нове образне значення розкривається контекстом і зумовлене змістом тексту в цілому. Це потребує під час аналізу ономастичної лексики в поетичних творах Дж.Г. Байрона максимально повно враховувати всі фактори, що визначають образний зміст власних назв, у їх комплексі. Власні назви в поетичних творах Дж.Г. Байрона репрезентують індивідуальний неповторний стиль поета, виступають яскравими й активними показниками специфіки його онімного письма, створюють барвистий онімний простір поезій. Проведений аналіз доводить, що вживання тих чи інших онімів передусім залежить від змісту й тематики кожного твору автора, що й зумовлює функціонування певної онімної лексики, організацію особливостей онімного простору. Проаналізувавши поетонімосферу поеми «Беппо» та поезію Дж.Г. Байрона, стверджуємо таке.

1. Власні назви, які ретельно продумані та щільно вмонтовані поетом у твір, перетворюючись із засобів вираження на засоби зображення, виступають потужними образотворчими засобами, виразові спроможності яких розкривають концепцію митця та задум його поеми «Беппо», де власні назви інформативні, поліфункціональні, виступають незамінними засобами когезії, пов'язуючи текст поеми, є «обличчям» поеми, тим самим виконуючи *текстотвірну функцію*. Також яскраво проявляє себе *хронотопічна функція*, що вказує на час і місце описуваних у поемі подій (*Monmouth-street, Rag Fair, Italy, Covent Garden, Great Britain, Spain, the Po, Teio, Old England, the Rialto* (міст у Венеції), *Ridotto* (зала для концертів і маскарадів у Венеції), *Aleppo* (місто в Сирії), *Calais* (порт на півночі Франції), *Vauxhall* (розважальний парк у Лондоні), *Bow-street* (вулиця в Лондоні), *Corfu* (острів в Іонічному морі), *Cape Bonn* (північний край Тунісу)), а також на визначні міста Європи: *Rome, London, Venice, Florence, Verona*, хороніми *France, Italy*, оронім *Alps*, пелагонім *Adriatic*. Таким є топоніме поле поеми «Верро», що за своїми функціями відзначається широким розмаїттям, але загалом виконує локалізуючу функцію, пов'язану з художньою настановою та прагненням митця якомога яскравіше вирізьбити образи й характери персонажів.

2. Широке використання міфонімів (*Appolo and the nine muses, Avator, Ashur, Astrea, Calypso, Flora, Hebe, Hero, Mars, Muse, Lethe, Leander, Orpheus, Pandora, Phoenix, Prometheus, Psyche, Venus*) слугує додатковим джерелом емоційності, виразності, є особливим емним і лаконічним мовностилістичним засобом, що миттєво зміщує часові шари й реалізує художньо-естетичну вагомість поетичних творів митця-новатора. Отже, міфоніми виконують *символічно-небуденну* й *експресивно-виразову функції* й стають провідними виразниками теми твору й своєрідними ключовими словами.

3. Як бачимо, Дж.Г. Байрон переважно використовує наукові назви сузір'їв (*Bootes* (сузір'я Волопаса), *Berenice's hair* (волосся Вероніки), *Pleiad* (Плеяда)), а також перифрастичні звороти *Cynthia's noon, Sun of sleepless* на позначення астроніма *Місяць*, що виконують *стилістичну, художньо-зобразальну, експресивну функції* й набувають додаткового символічного сенсу, який передає різноманітні емоційні нюанси. У всіх цих виразних зоряних образах застосований поетичний прийом лексичного синкретизму, а конкретніше – суміщення прямого й переносного значення слова як основа метафорич-

ного синкретизму, який моделює образну структуру поетичного твору.

4. Перифрази (*The fierce Usurper, Tyrant, The legal Ruler, The Roman, The Spaniard The Roman, Corinth's pedagogue, "bravest of the brave", "the snow-white plume", the Pontic monarch of old days, The Son of Love, Lord of War, The Bastard, the Messiah of Royalty, Leviathan, Chaldea's seers, the wondrous Three, Egypt's queen, proud Austria's mournful flower, Maid of Athens, the daughter of Brunswick, the long-cherished Isle, the Shamrock, the Green, a regal fortress, the seven-hilled city, sullen Isle, an ancient mansion, the thief of fire from heaven, Sun of the sleepless, melancholy star, the gay creations of his spirit charm*) насичують поезію поета патетичними й емоційними відтінками художнього слова, стають своєрідною шифровою-вказівкою на прецедентні імена, що акумулюють світову й англійську культуру, а також певну історичну епоху. У цілому система перифраз у Дж.Г. Байрона виявляє численні зв'язки із сучасними поетові політичними подіями Англії та Франції XIX століття та становить образно-символічну основу поетичного світу його поезій.

5. Дж.Г. Байрон також широко використовує загальновідомі прецедентні промовисті власні назви з певним культурно-історичним тлом, що викликають яскраві образні асоціації: письменників (*Goldoni, Walter Scott, Tomas Moor*), митців (*Raphael, Canova, Titian, Giorgione*), імператора Франції (*Napoleon*).

Висновки. Пропріальна лексика є ваговою прикметою-ознакою стилістичної системи поетичних творів Дж.Г. Байрона, потужним засобом, виразові спроможності якого значною мірою розкривають концепцію поета, задум його творів. Дж. Байрон використовував різноманітну пропріальну лексику у своїх віршованих творах, але всі його власні назви сприяють утіленню авторського задуму в кожній окремій поезії, слугують джерелом емоційності, виразності, реалізують художньо-естетичну вагомість поетичних творів митця. Вони виконують переважно локалізаційну, прагматичну (відображають реальний історичний час і простір), характеристичну, алюзивну та символічну функції. Специфіка й принципи добору, використання власних назв, що є константами того особливого героїкоромантичного світу, який створюється митцем у цих поетичних творах, зумовлені авторським світосприйняттям, жанром, тематикою й змістом творів, адже поетонімикон будь-якого твору віддзеркалює активну пам'ять автора – історія, культура, географія існують в індивідуальних образах [11, с. 173]. Організація особливостей онімного простору аналізованих поезій полягає в загадковому, незвичному, історико-героїчному, небуденному використанні онімів, що відповідає поетиці романтизму, яскравим представником якого був метеор поетичного горизонту XIX століття Джордж Гордон Байрон.

Онімний простір поезій Дж.Г. Байрона дуже глибокий, функціонально та стилістично насичений, він потребує подальшого глибокого й детального вивчення. Результати запропонованої розвідки можуть бути використані у створенні загальної теорії літературно-художньої ономастики, у спецкурсах і спецсеминарах зі стилістичної ономастики англійської мови, а також у вивченні стилістики й особливостей художнього письма й ідіостилю Дж.Г. Байрона.

Література:

1. Боева Е.В. Номинаційне поле у контексті художнього простору оповідань Б. Грінченка. Восточноукраїнський лінгвістический збірник: сб. науч. тр. Донецк: Донеччина, 2000. Вип. 6. С. 157–164.

2. Калинин В.М. От литературной ономастики к поэтономологии. Логос ономастики. 2006. № 1. С. 81–89.
3. Виноградов В.В. О языке художественной литературы. М.: Гослитиздат, 1959. 655 с.
4. Немировская Т.В. Некоторые проблемы литературной ономастики. Актуальные вопросы русской ономастики: сб. науч. тр. К.: УМК ВО, 1988. С. 112–122.
5. Карпенко Ю.О. Питання типології літературної ономастики. Проблеми контрастивної лінгвістики: Тези міжвуз. наук. конф. Кіровоград, 1993. С. 102–103.
6. Карпенко Ю.О. Типологія поетичної онімії: М. Бажан, Б. Пастернак, П. Тичина. Шляхи посилення ефективності практичного курсу української мови та виховання читацької майстерності: матеріали обл. міжвуз. наук.-метод. конф. Одеса, 1992. С. 19.
7. Фоякова О.И. Имя собственное в художественном тексте. Л., 1990. 104 с.
8. Вутон D.G. Selections from Byron. М.: Progress Publishers, 1973. 526 с.
9. Калинин В.М. Поэтика онима. Донецк, 1999. 408 с.
10. Карпенко Ю.О., Мельник М.Р. Літературна ономастика Ліни Костенко: монографія. Одеса: Астропринт, 2004. 206 с.
11. Ревзина О.Г. Собственные имена в поэтическом диалекте М. Цветаевой. Поэтика и стилистика: 1988–1990. М.: Наука, 1991. С. 172–192.

Шотова-Николенко Г. В. Поэзия Дж. Г. Байрона: ономастические наблюдения

Аннотация. В статье рассмотрены частотность, функциональная нагрузка, особенности употребления собственных имен в лирических произведениях Дж.Г. Байрона. Окутанная романтическо-героическим ореолом, ономастическая лексика моделирует соответствующее время и пространство, становясь мощным стилистическим средством, которое аккумулирует творческий замысел поэта.

Ключевые слова: особенности употребления собственных имен, ономастическая лексика, яркое стилистическое средство, творческий замысел поэта.

Shotova-Nikolenko G. G. Byron's poetry: onomastic observations

Summary. The artistic functions, frequency, the peculiarities of usage of proper names in poetry by G. Byron have been considered in the article. Being enveloped in romantic-heroic mist onymic vocabulary functioning creates corresponding time and space and becomes powerful stylistic device which accumulates artist's creative intention.

Key words: peculiarities of usage of proper names, onymic vocabulary functioning, powerful stylistic device, artist's creative intention.